

УДК 343.98(477)(091)

КРАСНОСТУП Г.М., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ІНФОРМАЦІЮ: ВРАХУВАННЯ НАЙКРАЩИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК

DOI.....

Анотація. Стаття присвячена дослідженню питання історії становлення та розвитку національного законодавства про інформацію, зокрема про прийняття ключових законодавчих актів, важливі зміни та нововведення в цій сфері, а також про вплив зарубіжного досвіду на формування українського законодавства.

Ключові слова: законодавство про інформацію, медіа, доступ до публічної інформації, свобода вираження поглядів.

Summary. The article is dedicated to the study of the history of the formation and development of national legislation on information, in particular, the adoption of key legislative acts, important changes and innovations in this sphere, as well as the influence of foreign experience on the formation of Ukrainian legislation.

Keywords: legislation on information, media, access to public information, freedom of expression.

Постановка проблеми. Інтеграція України в європейське співтовариство вимагає поступового наближення національного законодавства до європейських актів та їх імплементації.

В умовах повномасштабної російсько-української війни одним із пріоритетів для держави є забезпечення принципів верховенства права, необхідних у демократичному суспільстві, у тому числі свободи вираження поглядів. Свобода вираження поглядів та інформаційна свобода взагалі є одними з ключових складових демократичного суспільства, які недостатньо розвинуті в Україні. Проте, з метою забезпечення захисту громадськості від пропаганди та нав'язування некоректної інформації, держава посилює законодавчу базу, що регулює інформаційні відносини. Це включає в себе розвиток доступу до публічної інформації, захист особистої інформації, боротьбу з дезінформацією та фейками, а також захист інтелектуальної власності. Отже, забезпечення свободи вираження поглядів є важливою складовою процесу забезпечення демократії в Україні та має високий пріоритет для держави в умовах сучасних викликів і загроз.

Тому вкрай важливо для подальшого формування та реалізації державної інформаційної політики враховувати здобутки, “досвід помилок” та кращі європейські та світові практики регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері.

Результати аналізу наукових публікацій. У роботі досліджене питання історії становлення та розвитку законодавства про інформацію в Україні від 1991 року до сучасності.

У своїх наукових працях проблемні питання становлення та упорядкування національного законодавства про інформацію досліджують такі вітчизняні науковці: І.В. Арістова, О.А. Баранов, К.І. Беляков, В.М. Брижко, М.С. Демкова, І.Б. Жилиєв, О.О. Золотар, Р.А. Калюжний, Т.А. Костецька, О.С. Ліпкан, К.І. Марущак, К.А. М'яснікова, О.В. Нестеренко, А.М. Новицький, Н.Б. Новицька, В.Г. Пилипчук, Р.І. Стаднік, О.О. Тихомиров та інші. Окремо хочу виділити колег – практиків, які здійснили вагомий

внесок у становлення законодавства про інформацію, а саме: Р.Б. Головенко, В.О. Горобцов, Л.І. Блищик, О.О. Бурмагін, Д.М. Котляр, Т.Г. Котюжинська, В.К. Мієнко, К.Г. Приходько, І.Є. Розкладай, С.С. Рябошапка, А.Ф. Сафаров, А.В. Шевченко, Т.С. Шевченко, А.О. Черевко. У той же час потребує додаткового дослідження та висвітлення питання подальших напрямів удосконалення національного законодавства про інформацію з урахуванням кращих світових практик.

Метою статті є визначення кращих практик щодо організаційно-правового забезпечення державної інформаційної політики, наукове обґрунтування шляхів її удосконалення, а також підготовка пропозицій стосовно напрямів подальшого реформування законодавства про інформацію.

Виклад основного матеріалу. За роки незалежності в Україні створено практично нову галузь законодавства – інформаційного [1, с. 3]. Його основою є право кожного, закріплене у статті 34 Конституції України, на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Класифікатором галузей законодавства України, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 2 червня 2004 р. № 43/5, виділяється галузь законодавства, що регулює суспільні відносини, пов'язані із зв'язком, інформацією та інформатизацією. Зазначений класифікатор на сьогодні є чинним, проте фактично суспільні відносини сформувалися у дві окремі сфери інформаційну та сферу цифрової трансформації, до якої відповідно ввійшли питання зв'язку та інформатизації.

На думку автора, становлення національного законодавства про інформацію (інформаційного законодавства) можна умовно поділити на чотири етапи.

Перший етап розпочався 24 серпня 1991 р. та тривав до 2006 р. У цей період становлення незалежної України було прийнято Конституцію України, яка визначила свободу слова та інформації як головну гарантію демократії. Ухвалення у 1992 р. Закону України “Про інформацію” здавалося революцією у сфері прозорості державного управління, проте практика його застосування показала, що через суттєві недоліки та прогалини він не встановлював дієвого механізму реалізації права на доступ до інформації.

Водночас цей етап характеризується домінуванням радянської школи нормопроекування, правовим регулюванням лише традиційних медіа та великою кількістю спеціальних законів в інформаційній сфері.

Другий етап умовно тривав протягом 2006 – 2015 років, коли було підготовлено та прийнято закони, спрямовані на виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи, та стосувалися інформаційної сфери. Цей етап було ретельно досліджено автором у публікації [2]. Так, з метою забезпечення належного виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи, досягнення відповідності політичній складовій Копенгагенських критеріїв щодо набуття членства в Європейському Союзі та беручи до уваги Резолюцію № 1466 (2005 р.) і Рекомендацію № 1722 (2005 р.) Парламентської Асамблеї Ради Європи від 5 жовтня 2005 р., Указом Президента України від 20.01.06 р. № 39, було затверджено План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи. Цим планом було передбачено створити умови для забезпечення плюралізму у висвітленні засобами масової інформації процесів та подій, що відбуваються в Україні та за її межами, для чого:

забезпечити супроводження у Верховній Раді України проекту Закону про внесення змін до Закону України “Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення”;

підготувати на подати в установленому порядку Кабінету Міністрів України для наступного внесення на розгляд Верховної Ради України проекти законів:

- про обмеження впливу органів державної влади та органів місцевого самоврядування на друковані засоби масової інформації;

- про внесення змін до деяких законів України щодо гарантування прозорості відносин власності щодо засобів масової інформації;

- про внесення змін до Закону України “Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів” щодо створення рівних умов діяльності засобів масової інформації;

забезпечити доопрацювання, відповідно до стандартів Ради Європи та висновків її експертів, законопроекту про нову редакцію Закону України “Про телебачення і радіомовлення”, супроводження цього законопроекту у Верховній Раді України.

Зазначений вище План було уточнено Указом Президента України від 27.04.11 р. № 505/2011.

Ухвалення Верховною Радою України на початку 2011 р. Закону України “Про доступ до публічної інформації” та нової редакції Закону України “Про інформацію” стало подією, яку українська медіа-спільнота, правозахисники та експерти очікували більше десяти років. Адже незалежні дослідження тих років доводили, що незадовільний стан забезпечення права на доступ до інформації значною мірою був обумовлений недосконалим законодавством у цій сфері [3].

Сьогодні Закон України “Про інформацію” є базовим нормативно-правовим актом в інформаційній сфері. Закон визначив термін “інформація” як будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [4].

Загалом 2011 р. був дуже важливим для становлення національного законодавства про інформацію. Завдяки ухваленню Закону України “Про доступ до публічної інформації” вітчизняне законодавство про доступ до інформації відповідає найкращим міжнародним стандартам у цій сфері. За рейтингом якості законів про доступ до публічної інформації (Global RTI Rating) український закон посідає 17 місце у світі та 5 місце серед законів європейських країн [5]. Закон України “Про доступ до публічної інформації” зобов’язує всі органи державної влади застосовувати “трискладовий тест” (тест на суспільний інтерес) у кожному випадку обмеження доступу до службової інформації. На практиці відповідальні посадові особи зобов’язані оцінювати потенційну шкоду від поширення інформації та суспільний інтерес у конкретній інформації в кожному випадку, коли орган приймає рішення про засекречування запитуваної інформації. Законодавство зобов’язує відповідальний орган надавати запитувачу письмову відповідь, в якій мають бути обґрунтовані причини відмови в доступі до інформації.

З початком російської агресії проти України законодавство про доступ до публічної інформації практично не зазнало змін, які б обмежували доступ до офіційної інформації, за окремими винятками, які стосувалися висвітлення інформації про пересування та дислокацію військових частин і озброєння.

Третій етап тривав умовно з 2016 року по березень 2023 року. Відображення цього етапу становлення національного законодавства про інформацію зафіксовано в статтях Енциклопедії соціогуманітарної інформології [6].

З 2016 р. рух за систематизацію інформаційного законодавства, особливо щодо створення та засад функціонування медіа набирав своїх обертів і до розпочатої серед медіа юристів дискусії довкола цієї проблеми долучалося все більше вчених та експертів.

Систематизація законодавства – засіб реформування, упорядкування законодавства, зведення його до певної системи. За допомогою систематизації усуваються недоліки, повтори, застарілі норми тощо.

У 2020 році Україна ратифікувала Конвенцію Ради Європи про доступ до офіційних документів (Конвенція Тромсе), яка передбачає збалансовану процедуру обмеження доступу до офіційної інформації. Уряд України вживає необхідних заходів для забезпечення оперативного та вільного доступу до достовірної офіційної інформації.

Цей етап можна також характеризувати численними змінами до спеціальних законів, відсутністю систематизації, а також новими актами законодавства, прийнятими як відповідь на виклики, пов'язані з російсько-українською війною, а саме:

Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора” [7];

Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції” [8];

Закон України “Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну” [9];

Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки національного музичного продукту та обмеження публічного використання музичного продукту держави-агресора” [10];

Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо покращення управління у сфері електронних комунікацій” [11];

Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей здійснення окремих повноважень Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення в умовах воєнного стану” [12].

На цьому етапі слід проілюструвати правове регулювання медіа під час війни, у тому числі механізми формування законодавства про інформацію протягом відповідного періоду.

Так, відповідно до пункту 11 частини першої статті 8 Закону України “Про правовий режим воєнного стану” в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати регулювання роботи медіа [13].

З метою об'єктивного висвітлення подій, забезпечення інформування населення та світової спільноти про воєнні злочини, які вчиняються російською федерацією в ході її широкомасштабної збройної агресії проти України, а також попередження витоку інформації з обмеженим доступом, запобігання поширенню представниками засобів інформації (у тому числі іноземними) та публічними особами, до думки яких прислуховується громадськість (лідери думок, блогери тощо) відомостей, розголошення яких може призвести до обізнаності противника про дії Збройних Сил України та інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану, Головнокомандувачем Збройних Сил України видано наказ № 73 [14].

Цим наказом затверджено Алгоритм роботи з акредитованими представниками засобів масової інформації під час дії правового режиму воєнного стану, Перелік інформації, розголошення якої може призвести до обізнаності противника про дії Збройних Сил України, інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану, Порядок акредитації представників засобів масової інформації під час дії правового режиму воєнного стану, Правила роботи представника засобу масової інформації у районі ведення бойових дій, Форму для проходження акредитації, Форму прес-карти, Порядок опрацювання запитів та допуску представників засобів масової інформації на об'єкти Збройних Сил України під час дії правового режиму воєнного стану.

Четвертий етап розпочався 31 березня 2023 р., коли Закон України “Про медіа” набрав чинності. Водночас втратили чинність шість спеціальних законів, а саме:

Закон України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” (1993 р.);

Закон України “Про телебачення і радіомовлення” (1994 р.);

Закон України “Про інформаційні агентства” (1995 р.);

Закон України “Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення” (1997 р.);

Закон України “Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації” (1997 р.);

Закон України “Про захист суспільної моралі” (2004 р.).

Разом з цим, Законом України “Про медіа” було внесено зміни до низки законів України, у тому числі до їх назв. Наразі правові, економічні, організаційні засади державної підтримки медіа та соціального захисту журналістів визначено Законом України “Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста”. Правові основи діяльності Суспільного медіа України, засади діяльності Національної суспільної телерадіокомпанії України визначено Законом України “Про суспільні медіа України”.

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, встановлює конкретні зобов'язання щодо наближення національного законодавства до Директиви ЄС про аудіовізуальні медіапослуги [15]. Тому, у Законі України “Про медіа” було враховано положення директиви та рекомендації Ради Європи щодо медіа. Зокрема, приведено у відповідність регулювання платформ спільного доступу до відео і європейського продукту.

При цьому, актуальні проблеми адаптації інформаційного законодавства України до міжнародних правових стандартів в умовах розвитку інформаційного суспільства та глобального інформаційного простору було висвітлено у монографії [16]. Зокрема, визначено зміст та особливості адаптації інформаційного законодавства, його концептуальні та організаційно-правові засади, з'ясовано перспективи застосування міжнародних інформаційно-правових стандартів під час правового регулювання інформаційних відносин, удосконалення процесу адаптації та розвитку інформаційного законодавства України.

У часи гібридної війни здатність громадян критично мислити й захищатися від маніпуляцій є внеском у національну безпеку. Медіаграмотність дозволяє суспільству ухвалювати правильні рішення, а це впливає на його загальний добробут, відчуття захищеності й планування майбутнього.

З огляду на наведене, Законом України “Про медіа” визначено поняття медіаграмотність, згідно з яким це навички та знання, які надають користувачам можливість ефективно і безпечно користуватися медіа-сервісами.

Відповідно до частини третьої статті 6 вказаного Закону забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері медіа, у тому числі з питань медіаграмотності, покладається на центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в інформаційній сфері, а саме: Міністерство культури та інформаційної політики України [17].

З метою підвищення медіаграмотності населення Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення самостійно або у співпраці з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері медіа, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, освітніми установами, громадськими об'єднаннями розробляє та впроваджує проекти, виставки, друковані та електронні публікації, веб-сайти, аудіовізуальні продукти, ігри та інші заходи з метою підвищення медіаграмотності.

Проблеми визначення поняття “інформаційного законодавства” досліджувались у працях багатьох вчених, зокрема у [18 – 21], у яких робилися висновки про доцільність систематизації та кодифікації інформаційного законодавства. При цьому, справедливо зазначає доктор юридичних наук Баранов О.А. про те, що закони покликані не тільки юридично фіксувати суспільні відносини, що вже склалися або достатньою мірою сформувалися, а й активно формувати перспективні відносини, які визначатимуть вектор розвитку суспільства в майбутньому [19, с. 62].

Професор Новицький А.М. відзначає необхідність створення цілісної системи інформаційного законодавства шляхом розробки та прийняття Інформаційного кодексу України з урахуванням особливостей сучасного соціально-економічного та культурного розвитку країни [20]. Аналізуючи законодавчі акти, він визначив основні групи за сферою їх дії, взявши за основу ознаки сфери регулювання інформаційних відносин, а саме:

закони України, що встановлюють основоположні стандарти інформаційної сфери регулювання;

закони України, що встановлюють основні принципи державної політики в інформаційній сфері;

закони України, що визначають статус електронних документів, цифрового засвідчення документів;

закони України, що регулюють суспільні відносини за професійними ознаками в інформаційній сфері;

закони України, що регулюють порядок надання, використання державного простору;

закони України, що регулюють питання захисту інформації, дотримання інформаційної безпеки.

Вважаємо, що зазначену вище кваліфікуючу систематизацію інформаційного законодавства за сферами регулювання можна брати за основу під час подальшого упорядкування національного законодавства про інформацію.

На нашу думку також доцільно врахувати в роботі методологію кодифікації інформаційного законодавства [21], яка знайшла своє відображення у НДР “Методологія кодифікації інформаційного законодавства” (державна реєстрація від 14 січня 2010 р. № 0110U001020), що здійснювалася Науково-дослідним інститутом інформатики і права Національної академії правових наук України. Також на підставі цього дослідження

було підготовлено проект Концепції кодифікації інформаційного законодавства України [22] та отримано Свідоцтво про реєстрацію авторського права на відповідний науковий твір № 44449 від 25 червня 2012 р.

Для створення та визначення структури Інформаційного кодексу України рекомендується покласти в його основу Матрицю положень базових законів України, у проектах кодексів та приписах європейських правових стандартів. Це дозволить створити основу Кодексу. Надалі Матрицю слід наповнювати нормами за рахунок відомостей, одержаних завдяки порівнянню аналогічних за функціональним призначенням положень законодавства України та європейських правових стандартів в інформаційній сфері. Матриця буде мати “порожні клітини”, які свідчитимуть про пропуски у впорядкуванні відносин та потребу їх заповнення [22, с. 5].

Результати зазначеного дослідження можуть стати важливим допоміжним інструментом для вирішення проблем, пов'язаних з законодавчим регулюванням інформаційних відносин в Україні.

Висновки.

Спосіб правового регулювання суспільних відносин, на думку автора, завжди відповідає рівню їх усвідомлення суспільством.

Сьогодні триває четвертий етап становлення національного законодавства про інформацію (інформаційного законодавства).

Взаєморозуміння та співпраця між медіа експертами, правниками та науковцями є ключовим інструментом упорядкування національного законодавства про інформацію. Представники державних органів за участю науковців, медіа експертів та представників громадянського суспільства активно формують підзаконні нормативно правові акти у сфері медіа, створюючи умови для імплементації найкращих європейських практик регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері.

Зазвичай науковці домовляються між собою через наукові конференції, семінари, соціальні мережі та інші спеціалізовані форуми. Ці засоби комунікації дозволяють обмінюватися ідеями, результатами досліджень та обговорювати можливі способи подальшого вдосконалення інформаційного законодавства.

Забезпечення доступу до інформації та свободи вираження поглядів є одними з ключових принципів, необхідних для демократичного суспільства. Україна, як і інші країни світу, активно працює над створенням та розвитком національного законодавства про інформацію. Цей процес є досить складним та вимагає врахування кращих практик, що вже застосовуються в Європі та світі.

Водночас особливої актуальності набирає питання подальшої систематизації інформаційного законодавства.

Сьогодні одним з найкращих майданчиків для фахової наукової дискусії з удосконалення законодавства про інформацію є Державна наукова установа “Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України”, головною місією якого є наукове та правове забезпечення модернізації суспільних відносин, визначення пріоритетних напрямів досліджень і розвитку законодавства в інформаційній сфері, у сфері цифрової трансформації та сфері національної безпеки і оборони України.

Використана література

1. Інформаційне законодавство України: науково-практичний коментар / за ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Чижа. Київ, 2006. 232 с.

2. Красноступ Г. Організаційно-правові аспекти необхідності реформування сучасного інформаційного законодавства. *Право України*. 2005. № 9. С. 81-83.
3. Науково-практичний коментар до Закону України “Про доступ до публічної інформації” / за заг. ред. Котляра Д.М. Київ: 2012. 170 с. URL: <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/72474.pdf>
4. Про інформацію: Закон України від 02.10.92 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
5. Global RTI Rating. URL: <https://www.rti-rating.org>
6. Енциклопедія соціогуманітарної інформології / коорд. проекту та заг. ред. проф. К.І. Беляков. Київ: Видавничий дім “Гельветика”, 2020. Т. 1. 472 с.
7. Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора: Закон України від 03.03.22 р. № 2109-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-20#n23>
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції: Закон України від 03.03.22 р. № 2110-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2110-20#Text>
9. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну: Закон України від 22.05.22 р. № 2265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#n65>
10. Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки національного музичного продукту та обмеження публічного використання музичного продукту держави-агресора: Закон України від 19.06.22 р. № 2310-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2310-20#n12>
11. Про внесення змін до деяких законів України щодо покращення управління у сфері електронних комунікацій: Закон України від 16.08.22 р. № 2529-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2529-20#n23>
12. Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей здійснення окремих повноважень Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення в умовах воєнного стану: Закон України від 16.08.22 р. № 2534-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2534-20#n8>
13. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.15 р. № 389-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
14. Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану: наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 03.03.22 р. № 73. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_zi_zminamu.pdf
15. Про аудіовізуальні медіапослуги: Директива. URL: https://www.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2019/10/Dyrektyva_mediaposluchy_kodyf.pdf
16. Арістова І.В., Ткаченко В. В. Інформаційне законодавство України: проблеми адаптації до міжнародних правових стандартів: монографія / за заг. ред. Арістової І.В. Київ, НУБіП України. 2015. 185 с.
17. Про медіа: Закон України від 13.12.22 р. № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
18. Горобцов В.О. Проблеми визначення поняття “інформації”, “інформаційного законодавства” і “інформаційного права”. *Держава і право: зб.наук. пр. Юрид. і політ. науки*. Вип. 10. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. С. 203-205; Горобцов В.О. Законодавче регулювання правової інформації. *Держава і право: зб. наук. пр. Юрид. і політ. науки*. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. Вип. 12. С. 150-155; Горобцов В.О. Проблеми правового захисту персональних даних в Україні та Канаді (порівняльний аналіз). *Держава і право: зб. наук. пр. Юрид. і політ. науки*. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. Вип. 11. С. 161-166.

19. Баранов О. Інформаційне право України: стан, проблеми, перспективи. Київ: СофтПрес, 2005. 316 с.

20. Новицький А.М., Касянюк Т.С. Інформаційне законодавство України: окремі питання систематизації. *Правова інформатика*. № 2(22)/2009. С. 17-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pinform_2009_2_5

21. Брижко В., Базанов Ю. та ін. е-майбутнє та інформаційне право / за ред. д.е.н., професора М. Швеця. 2-е вид., доп. Київ: ТОВ “ПанТот”, 2006. 233 с.; Брижко В., Швець М. е-боротьба в інформаційних війнах та інформаційне право: монографія. Київ: ТОВ “ПанТот”, 2007. 234 с.; Брижко В.М. Методологічні та правові засади упорядкування інформаційних відносин: монографія. Київ: ТОВ “Пан Тот”. 2009. 322 с.; Брижко В.М., Фурашев В.М. Інформаційне право та інформаційне законодавство. 2-ге вид., доп. Харків: “Право”, 2021. 288 с.; Пилипчук В.Г., Брижко В.М., Баранов О.А., Мельник К.С. Становлення і розвиток правових основ та системи захисту персональних даних в Україні: монографія. Київ: ТОВ “Видавничий дім “АртЕк”, 2017 р. 226 с.

22. Розробка проекту Концепції кодифікації інформаційного законодавства України. *Інформація і право*. № 1(4)/2012. С. 5-14. URL: <http://ippi.org.ua/vid-redaktsiinoi-kolegii-rozrobka-proektu-kontseptsii-kodifikatsii-informatsiinogo-zakonodavstva-ukr>

~~~~~ * * * ~~~~~